

illarum incepisse, cum antea non fuisset, et ita simul tradit principium ipsius creationis et rerum, a quibus mundus incepit. Altera vero expositio licet rejicienda non sit, maxime propter Patrum auctoritatem, vel est addita allegorice, ut quidam loquuntur, vel secundum sensum litteralem reconditum, et ab Spiritu sancto intentum, non tamen ad verborum contextum, et historiae veritatem necessarium.

CAPUT III.

AN CŒLUM ÆTHEREUM IN PRINCPIO TEMPORIS
CREATUM FUERIT.

1. *Pro hac quæstione suppositio prima.* — *Secunda suppositio.* — *Tertia suppositio.* — Hac tenus explicuimus, quando, quomodo, et a quo mundus hic visibilis creatus fuerit, et consequenter verba illa, *In principio creavit Deus ex opere, nunc de rebus ipsis per hanc propriam creationem productis dicendum superest, et consequenter sententia verba, cœlum et terram, exponemus. Unde supponimus, nomine principii nos semper intelligere illud primum instans, in quo mundus per propriam et rigorosam creationem factus est, priusque de celo, postea de terra dicemus. Deinde supponimus cœlum illud fuisse corpus quantum ex se sensibile, et locum corporalem replens; nam licet Augustinus interdum de solis Angelis id interpretari videatur, ut infra videbimus, certissimum nihilominus est, non esse excludendum verum et corporale cœlum; quia hæc est propria significatio vocis, et non est admittenda impropietas, ac metaphora in ingressu historica narrationis sine cogente necessitate, quæ nulla hic est, nec auctoritas; quin potius cum Ecclesia in symbolis fidei unum creatorem cœli et terræ confitetur, ita plane cœli nomen interpretari videtur. Idemque argumentum ex capite *Firmiter* desumitur, et ex Patribus statim ostendetur. Suppono denique triplex esse cœlum ex modo loquendi Scripturæ et Patrum, scilicet, empyreum, æthereum et aereum: empyreum vocatur supremum omnium cœlorum, quod est veluti per antonomasiæ sedes Dei, et proprius locus beatorum; aereum notum est; sub æthereo ergo omnia corpora simplicia inter cœlum empyreum et elementum aeris contenta comprehendimus, de quibus primo tractamus, quia empyreum minus notum est; et aer juxta*

communem et philosophicum morem non tam proprie cœlum nominatur.

2. *Jam suadetur pars negans quæstionis.* — *Confirmatur.* — Ratio ergo dubitandi est, quia unum, vel præcipuum ex his cœlis est firmamentum, in quo fixæ stellæ insunt: sed firmamentum non fuit creatum in primo instanti creationis mundi: ergo nec cœlum æthereum, neque aliquod ex cœteris in dicto spatio contentis. Major nota est ex usu theologorum cum D. Thoma, 1 p., q. 68, art. 1, et sequentibus, et potest sumi ex illo Daniel 12: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti et qui ad justitiam erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Minor autem probatur, quia paulo post in eodem cap. 1, Genes., dicitur firmamentum die secundo factum. Consequentia denique probatur, tum quia eadem ratio est de cœteris cœlis illius ordinis, quæ de celo stellato, cum sit illud spatium interjectum inter cœlum empyreum, aut crystallinum, seu primum mobile, et supremum planetarum, non debuit vacuum in eo instanti relinqui; neque etiam debuit aliquo corruptibili corpore postea inde ejiciendo, vel in aliud transmutando repleri, cum vicina corpora superius et inferius essent incorruptilia. Ergo melius consequenter dicitur nullum cœlum æthereum tunc fuisse creatum, sed illud totum spatium, quod hi cœli replent, tunc vel aere, vel materia informi, vel imperfecte formata plenum fuisse, donec cœli fuere formati; et hoc confirmatur, quia legimus solem, lunam et stellas quarto die fuisse facta: eadem est autem ratio totius, et partis: ergo omnes isti cœli non primo instanti creati, sed postea successively facti sunt.

3. *Opinio quædam resertur, et paulatim inferius enodanda remittitur.* — Potest imprimis hoc loco referri opinio dicens, nomine cœli non significari determinata corpora, sed summatis sub illis vocibus comprehendi omnes res universi. Sed hæc sententia non est modo tractanda, quia potest et verum, et falsum sensum habere, et ideo in discursu hujus libri paulatim enodabitur, et in fine illius vera resolutio concludetur; utcumque vero intelligatur, negari non potest, quin per illas voces corpora diversa, seu partes distinctæ universi significantur. Hoc enim et verborum distinctio, et propria uniuscujusque significatio convincit. Ideoque, ita sunt semper communis sensu Ecclesiæ et Patrum intellecta; et ideo prius videndum est, quid per se et proprie illius nominibus significatum sit, et consequenter di-

CAP. III. AN CŒLUM ÆTHEREUM IN PRINCPIO TEMPORIS, ETC.

19

cemus, an aliæ res sint sub illis primis significatis comprehensæ, et quæ illæ sint, et quæ ratione sub hac vel illa indicari intelligentur.

4. *Altera opinio nomine cœli intelligit empyreum.* — Igitur in præsenti puncto propter rationem factam dixerunt aliqui in eo instanti non fuisse creatum cœlum æthereum, de quo nunc loquimur, sed nomine cœli solum empyreum significari. Hæc fuit sententia Bedæ, in principio Exaemon, quod etiam Junilio tribuitur, et ibi allegatur Hieronymus, de cuius sententia infra dicemus. Citatur etiam pro hac sententia Damascenus, libro primo, capite sexto, ait enim: *In universitatibus hujus procreatione cœlum illud conditum fuisse, quod ii, qui apud exteriores sapientia laude floruerunt, Mosi dogmata sibi vendicantes, orbem syderum expertem vocant.* Sed hæc verba optime de primo mobili, seu celo crystallino intelliguntur; et in eis Damascenus cœteros cœlos non excludit. Imo illi celo statim subjungit firmamentum, de quo et de aliis cœlis varias opiniones refert, et concludit: *Cœterum quoquo modo hæc se habeant, omnia certe divino iussu facta ac stabilita sunt, divinamque voluntatem, atque consilium pro fundamento habent.* In quo loquendi modo potius significat cœlos creatos esse simul quam successive, licet neutrum expresse declareret. Magis indicant hanc sententiam Basilii, homilia tercia Exaemon, ponens firmamentum factum quoad substantiam secundo die, et ab elementis distinctum, licet sentiat ex eorum materia fuisse productum. Item Origenes, homilia prima in Genes., cœlum a principio factum a firmamento distinguit, et sedem Dei appellat. Item Anselmus, lib. 1, de Imagin. mundi, cap. 28, et Hugo Victorinus, in Sum. senten., tract. 2, c. 4, in fin., et Glossa ordinaria Strabonis, et Abulensis, Gen. 1, et ex scholasticis Bonaventura, in 2, dist. 12, in primo dubio litterali. Pluresque alios antiquos et modernos auctores refert pro hac sententia Pererii, lib. 1, in Genes., circa illa verba, *cœlum et terram.* Hanc vero sententiam ex modernis theologis aeriter defendit Molina, in tract. de Operæ sex dierum, disp. 2, et Salmeron 2, Petr. 3, disp. 4.

5. *Auctoris assertio communis.* — Nihilominus dicendum est, in illo principio mundi, seu primo instanti creationis ejus creata esse omnia cœlestia corpora mobilia a primo mobili usque ad ultimam lunæ sphærām inclusive. In assertione non excludo cœlum empyreum, nec in ea parte præcedenti sententiae contradico, sed illam in caput sequens tractandam relin-

quo: tantum ergo assero reliquos cœlos tunc esse creatos, sive illud aliud sit, sive non sit. Sic ergo assertio communis est inter scolasticos, in 2, distinc. 12, quos paulo post referens; et præsertim sumitur ex divo Thoma, 1 part., quæst. 66, art. 4, juncto alio, art. 1, quæst. 68, et paulo post auctoritate Patrum comprobabitur. Ratione igitur probatur; quia verba Scripturæ huic assertioni non repugnant, imo illis est valde consentanea, et alioqui est valde conformis rationi naturali; ergo. Major per se patet ex propria significatione nominis *cœli*, et statim in numero septimo magis declarabitur. Probatur ergo minor primo, quia nihil factum est a Deo per propriam et rigorosam creationem, nisi in illo primo instanti: quidquid enim postea factum est, ex materia præjacente formatum est, ut omnes fatentur, et ex discursu totius fabricationis mundi aperie constabit; sed cœlum æthereum quoad omnia dicta corpora cœlestia, non est producibile natura sua, nisi per creationem: ergo in illo primo instanti factum est. Consequentia est nota, quia non est credibile Deum in prima creatione rerum aliter creasse cœlum, quam natura ejus postulebat, vel quam sit naturæ illius consentaneum: id enim neque ad manifestandam divinam sapientiam, neque omnipotentiam pertinebat, utraque enim magis ostendebatur subito, et uno momento, ac imperio, nobilissima corpora, nobilissimo etiam modo, prout natura illorum postulabat, ex nihilo creando; neque alius modus productionis cœlorum in Scriptura fundamentum, aut vestigium habet. Probatur ergo minor, quia cœlum est corpus natura sua incorruptibile et inalterabile: ergo etiam est in generabile natura sua ex præjacente materia, ac subinde natura sua postulat per creationem produci.

6. *Cœlorum incorruptibilitas multipliciter suadetur.* — Assumptio de cœli incorruptibilitate intrinseca non potest quidem aut demonstratione convinci, aut ex Scriptura efficaciter probari. Nihilominus est aperta sententia Dionysii, cap. 4, de Divin. Nominibus, in prima ejus parte, quam scholastici et philosophi tam gentiles, quam Christiani communiter magis probant. Et quidem si rationem spectemus, est multo verisimilior, tum quia cœli facti sunt, ut perpetuo durent sine ulla transmutatione etiam partiali, diminutione, vel augmento, quæ proprietates melius quadrant cum substantia natura sua incorruptibili, tum etiam quia facti sunt, ut per ipsorum continuam influentiam uniformiter difformem inferiora om-

nia per continuas generationes, et corruptio-
nes conservarentur perpetuo, quantum est ex
parte talis constitutionis universi, ad quem
finem aptior etiam erat natura incorruptibilis:
tum præterea, quia nullum indicium corruptionis,
vel mutationis tendentis ad illam, in
tanto temporis decursu in eis observatum est:
tum quarto, quia per se videtur incredibile,
solem, vel astra cætera esse corruptibilia, nec
magis credibile est, corpori corruptibili, aut
ordinis inferioris esse affixa: tum quinto,
quia motus circularis cœli de se perpetuus ali-
quod etiam indicium, et argumentum præbet
incorruptibilitatis cœli, ut maxime Aristoteles
ponderavit: tum denique, quia corruptibilitas
ab intrinseco proxime provenit ex qualitatibus,
et dispositionibus habentibus contrarium,
quas cœlum non habet, nec cum aliquo funda-
mento ei tribui possunt. Cum ergo hæc omnia
incorruptibilitati faveant, et alioqui non fuerit
Deo difficile, nedum repugnans, talia cor-
pora de se incorruptibilia facere, hieque mo-
dus constitutionis universi sit nobilior, ma-
gisque Dei omnipotentiam et sapientiam
commendet, non est, cur de incorruptibilitate
cœli inter aerem et empyreum cœlum com-
prehensi sunt.

8. *Confirmaturque ex Patribus.* — Deinde
ex sanctis Patribus aperte hanc sententiam se-
quuntur Basilius, homilia 1, Exaemer. dicens
sub terra comprehendi cætera elementa, cœlum
autem esse corpus illud supremum, quod
supra elementa existit; et in homil. 2 dicit
cœlum, quod in principio fuit creatum, postea
fuisse luce et stellis ornatum, quod de cœlo
empyreo dicere non potuit. Ambrosius etiam,
lib. 1 Exaemer, cap. 6, per cœlum illud in-
telligit, quod est prærogativa generationis et
causæ, utique universalis et efficiens, nam
materiale dicit esse terram. Apertius id docu-
erat Tertullianus, cont. Hermogen., cap. 26,
ubi etiam firmamentum dicit esse illud cœlum
quod in principio factum dicitur, de quo postea
videbimus. Favet item Hieronymus, epist. 139,
ad Cyprianum, dicens Moysem illis verbis crea-
tionem tantum rerum visibilium exposuisse,
quod licet nimium videatur propter particu-
lam exclusivam tantum, nihilominus satis si-
gnificat Moysem de his cœlis visibilibus locutum
fuisse; et Augustinus, lib. 2, Genes. ad litter., per quatuor prima capita non putat
improbandam sententiam, quæ negat cœlum
sidereum esse firmamentum die secundo fac-
tum, ex quo plane fit, fuisse in principio crea-
tum. In quam etiam sententiam magis inclinat
divus Thomas, 1 p., quæst. 68, art. 1, ad 1,

7. *Probatur jam principalis rationis major
propositio.* — Addimus præterea (estque prin-
cipialis rationis major propositio) veritatem
hanc de creatione cœli ætherei in primo in-
stanti creationis mundi magis esse consentaneam
narrationi Moysis dicentis: *In principio
creavit Deus cœlum.* Probatur primo ratione,
in qua imprimis suppono id, in quo omnes vi-
dentur convenire, ibi nomine cœli non signifi-
cari solum elementum ignis, vel aeris, sive
illam etiam sub cœli nomine comprehen-
datur, sive non, quod postea videbimus. Hoc

ubi varias opiniones referens, hanc ultimo loco
ponit. Eamdemque optime suadet ac defendit
Perierius supra in discursu expositionis illorum
verborum: *In principio creavit Deus cœlum,*
et ibid. Eugubinus et Cajetanus, et plures
alios hujus interpretationis sectatores refert
ibi, Ascanius Martinengus in glossa magna.

9. *Bipartitum consectarium ex proxime dic-
tis.* — *Ejus prior ostenditur.* — Ex quibus a
fortiori concludimus non significari in illis
verbis nomine cœli materiam informem, ex
qua postea formari, seu producti sunt orbes
coelestes, qui sub empyreo usque ad lunam
continetur, sive per materiam informam in-
telligatur materia pura carens omni substan-
tiali forma ejusdem, vel alterius speciei a ma-
teria rerum generabilium: sive intelligatur
corpus aliquod imperfectum materia et forma
constans, ex quo postea per introductionem
formarum perfectiorum celestia corpora sub-
stantialiter producta fuerint. Utroque enim
modo de illa materia informi opinati aliqui
sunt; neuter autem juxta litteræ proprietatem,
aut veram rationem potest subsistere. De prio-
ri patet, quia materia cœli nuda, et que nun-
quam fuit informata forma cœli, nec ad illam
recipiendam proxime disposita, non potest nisi
abusive, et cum magna multumque voluntaria
improprietate cœlum appellari. Talis enim si-
gnificatio nec in aliquo usu habet fundamen-
tum, nec in Scriptura illius vestigium inveni-
tur; ergo sic exponere non est interpretari fi-
deliter, sed ad libitum Scripturam corrumpere,
quod in nomine *terre* latius infra videbimus.
Ut omittam esse contra omnem rationem fin-
gere illud miraculum, vel monstrum creandi
puram materiam sine forma, sicut de elemen-
tari etiam dicemus.

10. *Ostenditur etiam posterior.* — In altera
item opinione, licet ut probabile admitteretur
cœlos esse productos ex aliqua præacente sub-
stantia aquæ, vel simili, nihilominus non esset
probabile illam significatam esse nomine cœli,
tum propter rationem factam cum propor-
tione applicatam; tum etiam quia alias non
posset ex illo loco probari aliquod cœleste cor-
pus factum esse per creationem propriam in
illo principio, quod est contra omnes Patres,
et contra omnem rationem. Sequela autem est
clara, quia si substantia illa imperfecta dicta
est cœlum, quia ex illa formandi erant cœli;
eadem facilitate posset quis dicere cœlum
etiam empyreum ex eadem materia esse for-
matum, quia est eadem ratio, et quia non potest
oppositum ex Scriptura ostendi, vel efficaci-

ratione probari, data hypothesi, quod alii
cœli essent ex tali materia formati. Quod au-
tem nec in reipsa facta fuerit talis substantia
imperfecta transmutanda postea in substan-
tiæ cœlestem, ratione a nobis ostensum est,
quantum materia patitur, nec ad ostensionem
divinæ omnipotentiæ confert, multo enim magis
illam manifestat, quod subito, et quasi
unico et indivisibili fluxu perfectissima cœlestia
corpora ex nihilo procreaverit. Quod vero
talis materia, seu substantia imperfecta per
nomina *terræ*, aut *aquæ* in illo principio Ge-
neseos significata non fuerit, in sequentibus os-
tendemus et ad difficultatem sumptam ex pro-
ductione firmamenti in libro sequenti, capite
secundo, explicando opus secundi diei, res-
pondebimus, quia non potest aliter plene du-
bitationi satisfieri; nunc ergo solum negamus
firmamentum secunda die factum, fuisse cœlum
stellatum, vel aliquod ex cœlis supra ele-
menta constitutis, quid autem fuerit, ibi di-
cemus, et de sole, luna, et stellis in opere
quartæ diei dicendum erit.

CAPUT IV.

UTRUM SUB CŒLO IN PRINCIPIO CREATO CŒLUM EM-
PYREUM COMPREHENDATUR.

Præsentis capituli puncta quatuor. — Nunc
superest examinanda sententia Patrum superi-
ori capite relata quoad partem affirmantem
de cœlo empyreo, quod sub nomine cœli in illa
prima sententia comprehendatur. In quo dubio
quatuor puncta breviter tractanda occurunt.
Primum, an tale cœlum sit? secundum, an
æternum sit? tertium, si temporale est quando
creatum sit? quartum, an de illo in verbis illis
Moyzes fuerit locutus, de quibus suo ordine
breviter dicemus.

1. *Cajetani opinio circa primum punctum.*
— Circa primum Cajetanus, in cap. 42 se-
cundæ ad Corinth., sentit non esse tale cœlum.
Affirmat enim primum mobile, quod proxime
est, supra cœlum stellatum esse supremum,
et illum esse cœlestem patriam, in qua Deus,
et beati habitare dieuntur, et addidit, *Empy-
reum siquidem cœlum a posterioribus traditum,
nullibi invenitur in Scriptura.* Ex quo inferre
vult, non est tale cœlum supra primum mo-
bile, alias non satis intentionem suam pro-
basset; eamdem sententiam tribuunt aliqui
Augustino Eugubino, in cap. 4, Gen., ut illum
a graviori errore liberent, de quo in secundo
puncto dicemus, et pro hac sententia allegari